

Thema 7: De menselijke vrijheid

De Kerk ziet vrijheid als een eminent teken van het goddelijke beeld in de mens. Onze deelname aan Gods zaligheid is zo'n groot goed en zo ge-wenst door de goddelijke Liefde dat God het risico van de menselijke vrijheid heeft willen nemen. In de morele betekenis is vrijheid niet zozeer een natuurlijke eigenschap van de persoon als wel iets dat we kunnen bereiken, het resultaat van opvoeding, van de morele deugden die we hebben en van Gods genade.

7-10-2025

Inhoud

1. God schiep de mens vrij
 2. Dimensies van de menselijke vrijheid
 3. De essentie van de vrijheid
 4. De vrijheid in de heilsgeschiedenis
 5. De vrijheid en het morele goed
 6. Het respect voor de vrijheid
- Basisbibliografie
-

1. God schiep de mens vrij

De Heilige Schrift vertelt ons dat God de mens als een vrij wezen heeft

geschapen. “Hij heeft vanaf het begin, toen Hij de mens maakte, die mens aan Zijn eigen beslissingen onderworpen. Wanneer gij wilt, kunt gij de geboden onderhouden en het is ook verstandig te doen wat Hem behaagt. Hij heeft vuur en water voor u neergezet: gij kunt uw hand uitstrekken naar wat ge verkiest. Vóór de mens liggen het leven en de dood, en hij zal krijgen waarvoor hij kiest”[1]

De Kerk ziet vrijheid als “een verheven teken van Gods beeld in de mens.”[2] En tegelijkertijd leert ze ons waarom en met welk doel de vrijheid aan ons gegeven is: “Want God heeft gewild dat de mens zijn eigen beslissingen kan nemen zodat hij zijn Schepper uit eigen beweging kan zoeken, en zo in vrijheid tot volledige en gelukzalige volmaaktheid kan komen.”[3] Door de mens naar Zijn beeld en gelijkenis te scheppen, vervult God Zijn plan

om wezens te scheppen die in staat zijn om te delen in Zijn eigen goddelijke leven en in gemeenschap met Hem te treden.

Om zich vrijwillig aan God te binden, moet de mens vrij zijn, dat wil zeggen in staat om het goede te kennen en er zelfstandig voor te kiezen. Maar omdat we eindige en feilbare wezens zijn, brengt dit helaas de mogelijkheid met zich mee om de vrijheid die God ons gegeven heeft te misbruiken, het goede af te wijzen en voor het kwade te kiezen. Maar als we niet werkelijk vrij waren, konden we niet delen in het goddelijke geluk, door het Allerhoogste Goed, dat God Zelf is, te leren kennen en liefhebben. De sterren volgen precies de wetten die God hen heeft gegeven, maar ze kunnen niet kennen en liefhebben, en daarom kunnen ze niet delen in Gods geluk. Zoals de heilige Jozefmaria schrijft, “alleen wij,

mensen - ik laat hier de engelen buiten beschouwing - verenigen ons met de Schepper door het gebruik van onze vrijheid.”[4] Ons delen in de goddelijke gelukzaligheid is zo’n groot goed en zo gewenst door de goddelijke Liefde dat God het risico wilde nemen van de menselijke vrijheid.

Om dit alles beter te begrijpen, zullen we nu de verschillende betekenissen waarin over vrijheid wordt gesproken, de essentie van vrijheid en vervolgens vrijheid vanuit het gezichtspunt van de heilsgeschiedenis bekijken.

2. Dimensies van de menselijke vrijheid

Menselijke vrijheid heeft verschillende dimensies. *Vrijheid van dwang* is de vrijheid die een persoon geniet om extern te kunnen doen wat hij of zij besloten heeft, zonder dat het door externe factoren wordt

opgelegd of belemmerd. Dit is hoe vrijheid over het algemeen wordt begrepen op het gebied van recht en politiek: vrijheid van meningsuiting, vrijheid van vergadering, enz. Dit betekent dat niemand legitiem kan verhinderen dat mensen hun gedachten uiten of een ontmoeting hebben met wie ze maar willen, binnen de grenzen van de wet. Mensen in de gevangenis en krijgsgevangenen hebben deze vrijheid bijvoorbeeld niet.

Keuzevrijheid of psychologische vrijheid betekent de afwezigheid van interne noodzaak om voor het een of het ander te kiezen; het verwijst niet langer naar de mogelijkheid om iets te *doen*, maar naar de mogelijkheid om zelfstandig te *beslissen*, zonder onderworpen te zijn aan een intern determinisme, d.w.z. zonder een andere interne kracht dan de wil die noodzakelijkerwijs leidt tot het kiezen van één ding en de keuze van

mogelijke alternatieven verhindert. Psychologische vrijheid is het vermogen tot zelfbeschikking. Bepaalde acute mentale ziekten, sommige drugs of een toestand van grote opwinding (bijvoorbeeld bij een brand) kunnen iemand geheel of gedeeltelijk van zijn psychologische vrijheid beroven.

Morele vrijheid is de vrijheid die iemand geniet die niet in de greep is van slechte passies, ondeugden of zonde. In deze zin begrepen is vrijheid niet zozeer een natuurlijke eigenschap van de persoon als wel iets dat bereikt is, het resultaat van opvoeding, van de morele deugden die we hebben en van Gods genade. De Heilige Schrift en het leergezag van de Kerk spreken vaak over vrijheid in deze zin en zeggen dat Christus ons vrij maakt.

3. Essentie van vrijheid

In de drie dimensies die zojuist zijn uitgelegd, wordt vrijheid gezien als de ontkenning van iets. Vrijheid wijst op de afwezigheid van externe belemmeringen voor actie, van interne conditioneringen om te kiezen en van morele obstakels voor de juiste uitoefening ervan. De afwezigheid van deze belemmeringen, voorwaarden en obstakels is een vereiste voor een persoon om vrij te zijn, maar het manifesteert niet de positieve essentie van vrijheid. God is vrij en Zijn vrijheid kan niet de ontkenning zijn van externe of interne conditioneringen die Hij niet heeft en ook niet kan hebben. Vrijheid moet bestaan uit iets anders dan de loutere afwezigheid van bepalende voorwaarden.

De essentie van vrijheid (dat wat noodzakelijkerwijs moet bestaan om vrijheid te hebben) en haar daadwerkelijke manifestatie is

namelijk het zelfstandig kiezen voor het goede, dat wil zeggen, liefde voor het goede, wat bij uitstek de manifestatie van vrijheid is. Vrijheid en liefde zijn nauw met elkaar verbonden: Er is geen ware liefde die niet vrij is, en er is geen ware vrijheid die niet wordt uitgeoefend als liefde voor iets of iemand. De vrijheid van God, van Christus en van de mensheid wordt uitgedrukt als erkenning van en liefde voor het goede als zodanig, alleen omdat het goed is.

De ware essentie van vrijheid wordt gekenmerkt door het onafhankelijk kunnen kiezen voor het goede, en dat is veel meer dan de mogelijkheid om te kunnen kiezen tussen alternatieven. Voor een goede moeder is het geen optie om niet van haar kind te houden, maar dat betekent niet dat van haar kind houden geen vrije keuze is. De opoffering die deze liefde met zich

mee kan brengen, doet ook niets af aan haar vrijheid. Zo zegt de heilige Jozefmaria het: “Bedenk, dat een moeder, als ze zich opoffert voor haar kinderen, een keuze heeft gemaakt. En de mate van haar liefde is bepalend voor de mate van haar vrijheid. Hoe groter de liefde is, des te vruchtbaarder zal de vrijheid zijn. Het welzijn van haar kinderen komt voort uit haar gezegende vrijheid, die een bepaalde zelfovergave veronderstelt. En die gezegende zelfovergave is precies wat vrijheid inhoudt.”[5]

Opoffering en toewijding aan wat je liefhebt zijn een uitdrukking van vrijheid, omdat het opoffering en toewijding zijn die voortkomen uit liefde, en liefde kan niet vrijblijvend zijn. In het gebed in de Hof van Olijven werd Christus gekweld door het gewicht van de menselijke zonden en zag Hij Zijn verlossende Passie voor Zich, maar Hij gaf Zijn

leven uit vrije wil: “Hierom heeft de Vader Mij lief, omdat Ik Mijn leven geef, om het later weer terug te nemen. Niemand neemt het Mij af, maar Ik geef het uit Mijzelf.”[6]

Bovendien kan de neiging tot het kwade in ons, als gevolg van de erfzonde, onze vrijwillige keuze voor het goede bemoeilijken. Zoals de heilige Jozefmaria zei: “Een conflict tussen vrijheid en zelfovergave is een onmiskenbaar teken dat de liefde aarzelend is, want in de liefde ligt de vrijheid.”[7]

Als er geen zelfstandige keuze zou zijn voor het goede, die opoffering vereist, als men het goede dat deze opoffering met zich meebrengt niet werkelijk zou liefhebben, dan zou er een conflict zijn tussen vrijheid en de zelfovergave die dit goede met zich meebrengt. “Met nadruk zeg ik en ik zou het met ijzers in ieder van u willen branden: vrijheid en zelfovergave spreken elkaar niet tegen; zij ondersteunen elkaar

wederzijds. Men geeft zijn vrijheid alleen uit liefde. Een andere reden om die op te geven kan ik niet bedenken. En dat is niet louter een woordspeling. Als men zich vrijwillig overgeeft, zal op dat moment, in die dienstbaarheid, de liefde door de vrijheid vernieuwd worden; op die manier vernieuwd worden, dat is voortdurend jong en edelmoedig zijn, bereid tot grote idealen en grote offers.”[8]

4. De vrijheid in de heilsgeschiedenis

De Heilige Schrift beschouwt de menselijke vrijheid vanuit het perspectief van de heilsgeschiedenis. Door de eerste zondeval werd de vrijheid die de mens van God had gekregen, onderworpen aan de slavernij van de zonde, hoewel ze niet volledig ontaard was.[9] De heilige Paulus stelt duidelijk, vooral in de *Brief aan de Romeinen*, dat de

zonde die in de wereld kwam als gevolg van de zonde van Adam sterker is dan het menselijk verstand en de menselijke wil, en zelfs dan de wet van Mozes, die leerde wat gedaan moest worden, maar niet de kracht gaf om het altijd te doen. Elke menselijke zonde is een vrijwillige daad, anders zou het geen zonde zijn. Maar de kracht van de zonde blijkt uit het feit dat we op de lange termijn zonder de genade van Christus niet altijd in staat zullen zijn om die te vermijden, omdat ons verstand verduisterd is en onze wil verzwakt. Door Zijn glorieuze kruis, voorspeld en voorbereid in het Oude Testament, “heeft Christus het heil verkregen voor alle mensen. Hij heeft hen vrijgekocht van de zonde die hen in slavernij gevangen hield.”[10] Door de genade van Christus is het mogelijk om zonde te vermijden, zoals niet alleen te zien is in het leven van gecanoniseerde heiligen, maar ook in het leven van

veel christenen die in genade leven en zware zonden en bijna altijd dagelijkse zonden vermijden. Door samen te werken met de genade die God door Christus geeft, kunnen we genieten van volledige vrijheid in morele zin: “Voor die vrijheid heeft Christus ons vrijgemaakt.”[11]

De mogelijkheid om te zondigen zorgde er niet voor dat God opgaf om ons vrij te scheppen. Onze behoefte om vrij te zijn om gelukkig te kunnen zijn leidt ertoe dat God de menselijke vrijheid serieus neemt en de gevolgen die onze vrije daden in de tijd hebben.[12] De manier waarop de verlossing is volbracht door het bloed van Christus[13] laat zien hoe God de menselijke vrijheid waardeert en respecteert. Onze vrijheid is echte vrijheid; De uitoefening ervan heeft een grote waarde, positief of negatief, en brengt een grote verantwoordelijkheid met zich mee.

5. De vrijheid en het morele goed

Zoals gezegd is vrijheid gericht op het morele goed. Het bereiken van dit goed maakt de mens gelukkig. Om ons te helpen dit goede te herkennen en ons eraan te houden, hebben we de hulp van de morele wet; Dit helpt ons om te onderscheiden wat goed en wat slecht is volgens Gods plannen, die altijd goed zijn.

Menselijke wetten leiden ons ook naar het goede als ze in harmonie zijn met de morele wet.

Toch zien sommige mensen de wet als een beperking van hun vrijheid, alsof vrijheid begint waar de wet eindigt en vice versa.

De realiteit is dat vrij gedrag door elke persoon wordt gereguleerd op basis van zijn of haar kennis van goed en kwaad: ze doen uit vrije wil wat ze weten dat goed is en vermijden uit vrije wil wat ze als kwaad zien. De morele wet is als een

licht om de keuze voor het goede te vergemakkelijken en het kwade te vermijden.

Daarom is het de zonde, niet de vrijheid, die tegen de morele wet is. De wet laat zeker de noodzaak zien om de verlangens naar zondige handelingen, die een persoon kan ervaren, te corrigeren: verlangens naar wraak, geweld, stelen, enz. Maar deze morele aanwijzing is niet in strijd met vrijheid, die altijd gericht is op de vrijwillige keuze van de persoon voor het goede; noch impliceert het een dwang tot vrijheid, die altijd de onfortuinlijke mogelijkheid om te zondigen in stand houdt. “Wanneer men die atmosfeer van vrijheid inademt, begrijpt men, dat verkeerd handelen geen vrijheid maar slavernij oplevert. Hij zal misschien zeggen, dat hij naar eigen voorkeur gehandeld heeft. Maar als hij van vrijheid zou willen spreken, zou in zijn stem een valse noot

doorklinken, want hij zou slaaf zijn van wat hij koos. En hij zou de slechtste keus gedaan hebben: gekozen voor Gods afwezigheid. Dáár is geen vrijheid.”[14]

Een aparte kwestie is het feit dat menselijke wetten en regels, vanwege de algemeenheid en beknoptheid van de bewoordingen waarin ze zijn uitgedrukt, in een bepaald geval misschien geen getrouwe indicator zijn van wat een bepaalde persoon zou moeten doen. Een mens met een goed gevormd geweten weet dat hij in die specifieke gevallen moet doen wat hij met zekerheid weet dat goed is.[15] Maar het is nooit goed om intrinsiek slechte handelingen te verrichten, d.w.z. handelingen die verboden zijn door de negatieve voorschriften van de natuurlijke zedenwet of de goddelijke positieve wet (overspel, opzettelijke moord, enz.).[16]

Zoals hierboven al is gezegd, kunnen we onze vrijheid misbruiken, omdat zowel onze kennis als onze wil feilbaar zijn. Soms vergist het morele geweten zich en beschouwt het als goed wat in feite slecht is, of als slecht wat in feite niet slecht is. Daarom zijn het juiste gebruik van vrijheid en handelen volgens je geweten niet altijd hetzelfde, vanwege de mogelijke dwaling van je geweten. Daarom is het belangrijk om het goed te vormen, zodat het mogelijk is om de beoordelingsfouten te vermijden die vaak gemaakt worden door mensen die weinig morele vorming hebben of, nog meer, door mensen wiens overtuigingen vervormd zijn door ondeugd, onwetendheid of oppervlakkigheid.

6. Het respect voor de vrijheid

Vrijheid is dus een groot geschenk van God, dat een enorme

persoonlijke verantwoordelijkheid met zich meebrengt. Bovendien mogen menselijke, burgerlijke en kerkelijke autoriteiten het niet verder beperken dan wat wordt vereist door rechtvaardigheid en door de duidelijke vereisten van het algemeen welzijn van de burgerlijke en kerkelijke samenleving. Zoals de heilige Jozefmaria schreef: “We moeten van vrijheid houden.

Vermijd een misbruik dat zich in onze tijd lijkt te verspreiden (het is duidelijk en blijft zich manifesteren in landen over de hele wereld). Dat wil zeggen, het verlangen om, in strijd met de geoorloofde onafhankelijkheid van de mens, iedereen te dwingen om één enkele groep te vormen daar waar meerdere meningen mogelijk zijn, om dogma's te creëren uit tijdelijke standpunten. En dan dit valse criterium verdedigen met inspanningen en propaganda van verwerpelijke aard, gericht op

degenen die de waardigheid hebben om zich niet te onderwerpen... We moeten de vrijheid verdedigen. De vrijheid van de leden, maar één Mystiek Lichaam vormend met Christus, die het Hoofd is, en met zijn plaatsvervanger op aarde.”[17]

Alle interpersoonlijke relaties moeten worden beheerst door respect voor vrijheid en het vermogen om verschillende standpunten te begrijpen. En deze stijl moet ook de stijl zijn van het apostolaat van een christen. “We houden op de eerste plaats van de vrijheid van de mensen die we proberen te helpen dichterbij de Heer te komen door het apostolaat van vriendschap en vertrouwen. De heilige Jozefmaria spoort ons aan om dat te doen met de getuigenis en het woord. Echte vriendschap impliceert een oprechte wederzijdse waardering, die de vrijheid en intimiteit van beiden beschermt.”[18]

Respect voor de vrijheid van andere mensen betekent niet dat alles wat ze uit vrije wil doen goed is. De juiste uitoefening van vrijheid vereist kennis van wat goed is voor elke persoon. Anderen eraan herinneren of onderwijzen wat echt goed is, is geen aanval op hun vrijheid. Een vrij persoon die de waarheid uiteenzet aan een ander, even vrij persoon, en de redenen daarvoor uitlegt, doet altijd iets goeds. Wat nooit gedaan kan worden, is de waarheid opleggen met fysiek of psychologisch geweld. Alleen legitiem gezag kan dwang gebruiken in gevallen en op manieren die door rechtvaardige wetten worden bepaald.

Basisbibliografie

- *Catechismus van de Katholieke Kerk*, nrs. 1730-1748.
- Heilige Jozefmaria, homilie *Vrijheid, een godsgeschenk*, in *Vrienden van God*, nrs. 23-38.

Aanbevolen literatuur

- Fernando Ocáriz, *Pastorale brief*, 9 januari 2018.
-

Referenties

[1] Sir 15,14-18. Zie ook Deut 30,15-19.

[2] *Gaudium et spes*, 17; vgl. *Catechismus*, nr. 1731.

[3] *Gaudium et spes*, 17.

[4] Heilige Jozefmaria, *Vrienden van God*, nr. 24.

[5] Heilige Jozefmaria, *Vrienden van God*, nr. 30.

[6] Joh 10,17-18.

[7] Heilige Jozefmaria, juni 1972, geciteerd door don Javier Echevarría, *Brief* 14 februari 1997, nr. 15.

[8] Heilige Jozefmaria, *Vrienden van God*, nr. 31.

[9] *Catechismus van de Katholieke Kerk*, nrs. 1739-1740.

[10] *Ibid*, 1741.

[11] Gal 5,1; vgl. *Catechismus*, nr. 1742

[12] Zoals hierboven geciteerd: “Vóór de mens liggen het leven en de dood, en hij zal krijgen waarvoor hij kiest” (Sir 15,18).

[13] Vgl. Ef 1,7-8.

[14] Heilige Jozefmaria, homilie *Vrijheid, een godsgeschenk*, in *Vrienden van God*, nr. 37.

[15] Vgl. Heilige Thomas van Aquino, *Summa Theologiae*, I-II, q. 96, a. 6 en II-II, q. 120.

[16] Vgl. Heilige Johannes Paulus II, *Veritatis splendor*, nrs. 76, 80, 81 en 82.

[17] Heilige Jozefmaria, *Brief* 9 januari 1932, 1-2, in: Josemaría Escrivá, *Collected Letters*, Volume I, Scepter, Londen 2022.

[18] Fernando Ocáriz, *Pastorale brief*, 9 januari 2018, nr. 14.

pdf | Document automatisch
aangemaakt door <https://opusdei.org/nl-be/article/thema-7-de-menselijke-vrijheid/> (19-3-2026)